

רוממות

בסיועה דשמיא

פרשת פנחס תשפ"ד

גיליון 425 שנה ט'

גיליון שבעי לבני התורה

רוממות המקדש

בית ראשון
ובית שני
(ח"ב)

משולחן המערכת

שקולה שנאת חנם כנגד ג' עבירות

בירושלמי (יומא פ"א ה"א) ר' יוחנן בר תורתא אמר וכי מצאנו שלא חרב הבית בראשונה אלא שהיו עובדי כו"ם ומגלי עריות ושופכי דמים אבל בשני מכירים אנו אותם שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצוות ובמעשרות וכל וותם טובה היתה בהן אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנאת חנם וקשה היא שנאת חנם שהיא שקולה כנגד ע"א גילוי עריות ושפיכות דמים, דלמא ר' זעירא ור' יעקב בר אחא ור' אבונה הוו יתיבין אמרין וביתא [קשה שנאת חנם מג' עבירות] שבראשון נבנה וביתא לא נבנה אמר רבי זעירא הראשונים עשו תשובה והשניים לא עשו תשובה. פירש בקרבן העדה כלומר לעולם דשויים הם, אלא דלכך נבנה לראשונים בזמן קצר לפי שעשו תשובה, ויש להבין מדוע באמת שניים שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצוות לא עשו תשובה.

והנה עוד בירושלמי שם אמר רבי אלעזר הראשונים נתגלו עוונם ונתגלה קיצם השניים לא נתגלה עוונם ולא נתגלה קיצם, וכי"ה בגמ' (יומא ט"ב, מר' יוחנן ור"א דאמרי לה תריוהו, והמהרש"א שם פירש: שהיה שנאת חנם בלב ולפנים כאילו אוהבים כדאמרינן שאוכלים ושותים זה עם זה וכו', ועוונם זה קשה יותר מעוונם שבגלוי, כהן דאמרי דעונש הגנב קשה טפי מעונש הגזלן שזה השהה כבוד קונו לכבוד הבריות וזה לא וכו'.

וסיים המהרש"א דבריו וכתב דיש ליישב דלא תיקשי ההיא דאמרינן (קידושין מ"א, א) אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה שם שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא, וכונתו להקשות דכיון שביאר חומרת הענין שלא נתגלה עוונם דהיינו שחטאו בצנעא ולא חשו לכבוד קונם כנכנס עובר לפני הבריות ואין חושש לכבוד קונו, א"כ איך אמרו ילך למקום שאין מכירין אותו ואל יחלל שם שמים בפרהסיא והרי אדרבה זה חמור טפי.

ובאמת יש לפרש ד' הגמ' 'שלא נתגלה עונם' באופן אחר דהנה בגמ' (שבת לב, ב) תניא ר' נחמיה אומר בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם ואשתו מפלת נפלים ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים, וביאר המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב לב טו"ב) כי הלב הוא ביתו של אדם דירת השכל, והשנאה היא בתוך ביתו שהוא לב האדם, ולכן מריבה בתוך ביתו ג"כ, ואשתו מפלת נפלים, כי אשתו ביתו נחשב וכמו שיש מריבה בתוך ביתו כך יש

בתוך ביתו קלקול ואשתו מפלת נפלים, והדמיון הוא לגמרי כמו שביטו שהוא בית שכלי הוא הלב יש בלבו שנאת חנם שאין בה ממש, וכך ביתו שהוא אשתו אין בה ממש ומפלת נפלים, כי הנפל אין בו ממש כמו שהוא בעל שנאת חנם שאין בה ממש, וכן בניו ובנותיו מתים כשהם קטנים כי בניו ובנותיו הקטנים שהם תוך ביתו אין בהם ממש ולפיכך בניו ובנותיו מתים כשהם קטנים עד שאין ביתו נחשב לכלום, ע"כ לשוננו.

מין הגאב"ד הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א

הרי חזינו שהשנאה עיקרה בלב וכדכתיב "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא ט"ז, ט"ז) וממילא "ל שזה ענין לא נתגלה עוונם" שלא כגניבה דאף שהיא בסתר מ"מ גוף מעשה הגניבה הוא דבר שבגלוי וכן רואים ובין שאין רואים ולא שייך לומר בזה 'לא נתגלה עוונם' גם כשהוא בצנעא, משא"כ שנאת חנם הוא עמוק במצפוני הלב.

והנה כתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה ה"ג) אלא תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה, ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם, וכן הוא אומר יעזוב רשע וגו' [וכונתו להשאך התשוב 'ואיש און מחשבותיו'].

והסיבה שקשה לפרוש מעונות אלו היינו כמש"כ המהר"ל בנתיב התשובה (פ"א) שהאדם אינו שכלי והוא רק בעל גוף, ואם היה בעל שכל לגמרי וחוטא לא היה מועיל תשובה דלא היה שייך בו חרטה כי כל ענין החרטה הוא משום שאין אדם חוטא א"כ נכנסה בו רוח שטות (עיי' סוטה ג, א).

ומעתה יובן מ"ש בירושלמי ששניים לא עשו תשובה כי הרי ה' עוונם בשנאת חנם שהוא בתוך לבו של האדם והלב הוא דירת השכל וכדברי המהר"ל הנ"ל, וזה בכלל העוונות שבזמן שהאדם נשקע בהן קשה לו לפרוש כי האדם הוא בעל גוף.

ולפי"ז י"ל שאין מחלוקת בירושלמי אם שנאת חנם חמורה מג' עבירות אלא לכו"ע הטעם שבראשון נבנה ובשני לא נבנה לפי שהראשונים עשו תשובה ושניים לא עשו תשובה וכדאמר ר' זעירא רק הנהו דאמרו דשנאת חנם יותר קשה היינו באה גופא שקשה לפרוש מהן ולעשות תשובה כי זה בעומק הלב.

דבר העורך

בפרשת השבוע אנו למדים על שכרו המובטח של פנחס על אשר 'אשר קינא לאלוקיו'. וכך, כפי שאנו אומרים בתפילת יום כפור קטן, בה מעוררים אנו רחמי שמים בתחינה לפני בורא עולם: 'רחמנא אידכר לן קנאותה דפנחס דכחמיה - נמצאנו למדים, כי קנאותו של פנחס יש בה לעורר רחמים על ישראל לדורי דורות.

עלינו להתבונן במעלה זו. הדבר בולט ומודגש, שבא הכתוב ויחסו אחר סבו אהרן הכהן, שמידות הייתה 'אוהב שלום ורודף שלום'. והנה מבט שטחי, לכאורה מתקשקש היה לומר כי הדברים נוגדים, ומי שרודף שלום, רחוק הוא מקנאות, וכן להיפך.

אולם אליבא דאמת לא כך הם פני הדברים, ומה שבא הכתוב ליחסו אחר אהרן הכהן, הדבר מוכח שאין כאן כל סתירה. וביאור הדברים, כי מי שעושה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, הוא זה הראוי להתייחס אל זרעו של אהרן הכהן שאוהב שלום ורודף שלום.

'אוהב שלום', זו תכונה מובנת, ובמידת מה גם טבעית ואנושית, שהרי כל אדם מעונין לחיות בשלום, וכן לראות שלום, אך יש להבין מהו 'רודף שלום', וכי כיצד ניתן לרדוף שלום? אכן, ידוע בשם רבינו בעל ה"כתב סופר" ז"ע כי 'רודף' מתפרש לשתי משמעויות, הוא זה הרואה לחזור אחר השלום, או לרדוף את השלום להרסו ולקלקלו.

שכן, אמנם בדרך כלל יש לחתור להשגת שלום, אך לעתים יש ומצוה לרדוף את השלום, ליצור פירוד במה שנראה אולי כשלום, אך מייצר ריחוק בין ישראל אביהם שבשמים... כידוע, התבטא בשעתו מרן הגרי"ז מברסק, כי מי שצועק ומעורר על האבתי ישראל, אזי יודע הוא כי שונא הוא לתורה, להקפ"ז ולישראל.

כזה היה אהרן הכהן, באהבת הבריות שבערה בו, היה אוהב שלום, אך ורק כזה שיש בו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לא כן ביוזמות שלום שנועדו ליצור ריחוק בין ישראל לאביהם שבשמים, שם לא היה אהרן אוהב שלום, עממה לא היה לו שלום.

וכאמרו, כך נכדו פנחס. אכן, כאשר התעורר הצורך לרדוף את השלום, עשה זאת למרות היותו רודף שלום, כפי שהייתה בידו במסורת ובירושה מאבי אביו.

פנחס, שידע אימתו יש להיות 'אוהב שלום', ואימתו עליו להיות 'רודף שלום', הוא שזכה בהשבת חרון אף ד' מישראל, כי זהו השלום האמתי, ועל כן נתברך ב'הנני נתן לו את בריתי שלום'. זו היא אפוא המסקנא הנדרשת, אהבת הבריות היא מידה טובה. אולם, ככל המידות הטובות, אף היא ניתנה להשתמש בה ולפעול על פיה אך ורק בגדרי התורה, על פי דעת התורה ולא על פי דעת בעלי בתים.

'רחמנא, אידכר לן, קנאותיה דפנחס קנאה' בברכת השבת אשר 'פל ברכאן דעליאל ונתתא ב'יומא שביעא' תל"ן העורך

הוקדש ע"י ירידנו הרה"ג רבי שלמה זלמן הירשמן שליט"א בן הגאון רבי חיים הירשמן שליט"א המוכתז כגליון זה דבריים מתוקים ומשמחים כמשנתו של רבינו ריש"א ונלותא זיע"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות ובהוראה עצומה לה"ת על כל הסובבות והנפלאות בחולדת בניו י"ז בשעמומ"צ שיזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות ממנו ומכל יוצ"ח נתת דקדושה כל הימים

לזכות נשמת מורי ורבי שהביאני לחיי עוה"ב היקיר בארם הגאון המופלא רבי אלחנן ב"ר מרדכי הכהן שוימ"צ ז"ל מיוחד היה באהבתו ומסירותו לתלמידיו כבניו והואיר את לבבם בשלבת אש תורה שבערה בו נלב"ע כ"ב תמוז תשפ"ג

הונצח ע"י תלמידיו ירידנו הרה"ג רבי יחזקאל מילצקי שליט"א ראש כולל "תורה חיה" - בית שמש

הוקדש ע"י הרב הגאון רבי שמואל צבי ברוכי שליט"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות באירוסין בנו המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה ירידנו הבה"ח א"לעזר מנחם מן ברוכי נ"ו מבחרי ישיבת תורת המורה

בת ירידנו הרב הגאון רבי יחזקאל מילצקי שליט"א אשר מוכתז כגליון זה דבריים מתוקים ומשמחים כמשנתו של רבינו ריש"א ונלותא זיע"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות ובהוראה עצומה לה"ת על כל הסובבות והנפלאות בחולדת בניו י"ז בשעמומ"צ שיזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות ממנו ומכל יוצ"ח נתת דקדושה כל הימים

הוקדש ע"י ירידנו הרה"ג רבי משה ארנובסקי שליט"א בן הגאון רבי מרדכי נחום ארנובסקי שליט"א ותתן רחמיך רבי חיים יצחק שליט"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות בחולדת בניו שתי"ל בשעמומ"צ שיזכה לגדלו לתורה ולבן תורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות ממנה ומכל יוצ"ח נתת דקדושה כל הימים

הוקדש לרגל השמחה הגדולה השוריה בבית ירידנו הבחני שנתה הגאון רבי דב פאלי זצ"ל ב"ב בלח"א הגאון רבי שמואל פאלי שליט"א ותתן רחמיך רבי חיים יצחק שליט"א לרגל השמחה הגדולה במעונות באירוסין בנו הבחלה המהוללת תחי' עב"ג המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה הבה"ח א"לעזר מנחם מן ברוכי נ"ו מבחרי ישיבת פנים

בן הגאון רבי ישכר דוב ג'סאן שליט"א מגדולי תלמידיו מתוקים ומשמחים כמשנתו של רבינו ריש"א ונלותא זיע"א לרגל לקשר של קיימא לבנות בית נאמן בישראל כשאיתם הסתוריה בדרך ישראל סבא נבחת ובשמחה בשפע ברכה והצלחה וכל טוב לתפארת אבות וזקנים ולהמשך כרם בית ישראל הוקדש ע"י גיסו ירידנו הרה"ג רבי אפרים קרלנשטיין שליט"א ראש כולל אהל חנוך סוף מודיעין עילית

לעילוי נשמת הגאון הצדיק סו"ה רבי אברהם הרמב"ם זצ"ל צבי יעקב הכהן א"י זקוק"ל ראש ישיבת "בית ישראל" נו"ר י"א שמש"ג נלב"ע כ"א תמוז תשנ"ח פ.ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בניו ירידנו הגאון רבי צבי יעקב הכהן א"י שליט"א לעילוי נשמת האי גברא רבה יראת ה' האוצר העילוי הצדיק רבי יצחק זקוק"ל שו"ת מ"י זאב וזלף פראנק זקוק"ל מ"י עיה"ק ירושלים תובב"א ותתן רחמיך רבי חיים יצחק שליט"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות בחולדת בניו שתי"ל בשעמומ"צ שיזכה לגדלו לתורה ולבן תורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות ממנה ומכל יוצ"ח נתת דקדושה כל הימים

הוקדש ע"י ירידנו הרה"ג רבי יחזקאל שרגא סטינגקין שליט"א בן הרב הגאון רבי יצחק דוד סטינגקין שליט"א ותתן רחמיך רבי חיים יצחק שליט"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות בחולדת בניו שתי"ל בשעמומ"צ שיזכה לגדלו לתורה ולבן תורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות ממנה ומכל יוצ"ח נתת דקדושה כל הימים

לעילוי נשמת הגאון הצדיק רבי זאב וזלף פראנק זקוק"ל מ"י עיה"ק ירושלים תובב"א ותתן רחמיך רבי חיים יצחק שליט"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות בחולדת בניו שתי"ל בשעמומ"צ שיזכה לגדלו לתורה ולבן תורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות ממנה ומכל יוצ"ח נתת דקדושה כל הימים

הוקדש ע"י הרב הגאון רבי שמעון מנדלבוים שליט"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות באירוסין בנו הבחלה המהוללת תחי' עב"ג המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה הבה"ח א"לעזר מנחם מנדל פנים נ"ו מבחרי ישיבת נחם יצחק קה"ת סוף

בן הרב הגאון רבי יונה ויתן פנים שליט"א שיוכז לקשר של קיימא לבנות בית נאמן בישראל כשאיתם הסתוריה בדרך ישראל סבא נבחת ובשמחה בשפע ברכה והצלחה וכל טוב לתפארת המשפחות המפוארות ולהמשך כרם בית ישראל

הוקדש ע"י הרב הגאון רבי שמואל צבי ברוכי שליט"א לרגל השמחה הגדולה השוריה במעונות באירוסין בנו המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה ירידנו הבה"ח א"לעזר מנחם מן ברוכי נ"ו מבחרי ישיבת תורת המורה

ענין עשרה ראשונים (ח"ב)

במג"א (שם סק"ח) הביא מהזוהר (נשא ככ"א) שיתאספו העשרה ויבואו ביחד לבית הכנסת, והביאור בזה כתב הגר"א (יבולי שם, ובאמרי נועם ברכות ו,ב) עפ"י מאמר הגמרא שם שהקב"ה בא לביהכ"ס ואינו מוצא שם עשרה מיד הוא כועס, וביאר הגר"א שכועס גם על אלו שבאו, משום דמקור מאמר זה נלמד מקרא ד'מדוע באתי ואני אישי, ואיש' הוא לשון שרה, שנתנת לראשון, ואם לא הביא עשרה תחתיו אף הוא אינו נקרא איש'. ולפ"י יתכן דלכך עדיף שיבואו יחד, ולא יהיה זמן שאין עשרה יחד.

וכה מבואר לכאורה בדברי המאירי על הגמ' שם, וז"ל 'לעולם יהיו בני הקהל רזיזים לבא לב"ה עד שיהיו שם י' תכף שהגיע זמן התפילה, שכל שהגיע זמן התפילה ואין בבית הכנסת מניין הראוי, הדבר מגונה ביותר ומורה על בני אותה העיר שלבם ממוקם מאהבת שרה, שנתנת והרחיקו הוא הכעס הגדול והקצף המופלג, וזהו מה שרצו באומנם כאן מיד הקדוש ברוך הוא כועס'.

וז"ל ספר פלא יועץ ערך בית הכנסת, 'מצות השכמת בית הכנסת הוא מהדברים שאוכל מפורתיהם בעולם הזה והקץ קימת לו לעולם הבא. וידוע דאמרו בש"ס (ברכות ח,א) דהינו דאהניא להו לבניי בבלי למהוי סבי, וכדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניי קדימו וחשיכו לבי כנישתא כי היכי דתוריקו חיי. והמקדים להיות מעשרה ראשונים נוטל שכר כנגד כל הבאים, ובפרט המקדים להיות ראשון הפליג מאד בזה הקדוש (תרומה דף קלא) בשבחו, דקאי בדראג צדיק והוא תקון גדול לפנים הבית ונעשה רע אהוב רחימא קדושא בריך הוא. מי שמע כאלה ולא ישתדל בכל כחו להיות הראשון או לפחות מעשרה ראשונים לעשות נחת רוח ליוצרו, המשלם שכר טוב לעושי רצונו'.

בהקדמה לספר 'לב אליהו' (עמוד 48) כותב הגה"צ רבי שלום הכהן שברדון זצ"ל ששאל פעם ברמז למומו ורבו מרן הגר"א לאפיאן זצוק"ל שאלת חז"ל; 'במה הארכת ימים? תשובתו היתה 'כאשר אדם משתדל להיות כל ימיו מעשרה ראשונים בביהכ"ס זוכה לאריכות ימים'.

איתא בספר הבית (ח"ב 'דברי אמת' פרק ט) וז"ל, 'וגם תסדרו אחר מרגליות טובות ואבני חפץ המאירים ככוכבים לעולם ועד בסגולתם.. ולהיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת.. כי חביבים לפני ה' ויקרים בעיניו מאד כי בהם הוא חפץ'.

מסופר על מרן הגר"ש איערבאך זצוק"ל ששוחחו עימו בביתו בדבר הלכה, והנה הביט לפתע הגר"ש בשעונו ואמר 'הגיע זמן תפילה', התפלל אחד מבני הבית שהרי התפילה בביכ"ס הגר"א הסמוך היא בעוד רבע שעה... והדרך לא לוקחת יותר משתי דקות - הרבע שם לב לתמימתו, והגיע 'אילו היתה לנו כעת פגישה עם נשיא ארה"ב בודאי שלא היינו יוצאים ברגע האחרון, היינו עושים את כל ההכנות הדרושות כדי שלא תהיה לנו שום מניעה להגיע אף קודם הזמן הראשמי'.

להיות מהתשעה אחרונים

כתב בספר סדר היום (כוונת עלינו וסדר הלימוד אחר התפילה) וז"ל, 'ולעולם ישתדל לבא מן הראשונים ולצאת מן האחרונים, ואם יכול להתעכב עד שלא יאשרו ב"ב"ה טוב לו, שלא גרם הוא להרוס הבנין והסתלק השכינה שהיה נתעכב עד שלא נשאר מקום לשכינה לנוח. ועוד כי הישיבה בבי"ה היא אדמיה בפני כדתיב אשרי ועמיה ביתך ואומר ישבו ישרים את פניך ומכאן סמכו שצריך האדם לשהות שעה אחת קודם התפילה ושעה אחת אחר התפילה (אשרי וישבי ביתך) לקודם התפלה כמ"ש (עוד יהללוך סלה) לאחר התפלה ושם הוא אומר (צדיקים יודו לשמך) ואח"כ (ישבו ישרים את פניך) ועכשיו בעונותינו שאין אנו מתעכבים שעה לפחות נקדים מן הקודמים ונתאחר מן המאוחרים'. והובאו דברי הסדה"מ במשנה ברורה סימן צג סק"א'.

וכה כתב הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת מקץ אות א) וז"ל, 'מצוה על האדם להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת... וכשם שמצוה להיות מ"י ראשונים בשחרית, כן מצוה י"ח במנחה ומעריב. וכל המקדים יותר הוא קרוב אל הקדושה יותר ושכרו יותר. וכשם שמצוה להיות מעשרה ראשונים כך מצוה להתעכב עד שלא יאשרו עשרה בבית הכנסת, וכמ"ש שצריך להזהר שלא יצא ראשון מעשרה האחרונים, שהראשון לעשרה האחרונים כשיצא מבית הכנסת הוא העיקר הגורם סילוק אור השכינה מבית הכנסת'.

1. ודוק שאת טעמו הראשון כתב ע"ש טעמו, ואת טעמו השני הביא בצורתו. ויתכן דלא סבר להלכה את הטעם הראשון, כי להטעם הראשון משמע דענין עשרה אחרונים מישך לא יקיים המעלה. וצ"ע.

מעלת ישראל - בקנאו את קנאתי

פרשת השבוע היא ההמשך של חומש במדבר שמדבר בצרתן ופורענותן של ישראל, אך לקראת סוף החומש מתחילים שוב את המעלות שלהם, כמו בתחילת החומש שמדבר במעלתן של ישראל, שהשכינה שרתה בתוכם על ידי המשכן.

וזהו מעלתן, ש"פינחס בן אלעזר בן אהרן הפך הָשִׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי וגו'. ועל ידו נעצרה המגפה "ולא כליתי את בני יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי", שהיתה צריכה להיות פורענות גדולה מאוד, ועל ידי הקנאה שקינא במסירות נפש, נעצרה המגפה.

והכתוב אומר ונותן לו שכר "לְכֹן אֲמַר הַנְּנִי נָתַן לִּי אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם". וכן על ידי שפנחס קינא לאלוקיו זכה לכהונה כדכתיב "וְהִיְתָה לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית פְּהֶנֶת עוֹלָם", וכתב רש"י: "שאע"פ שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא נתנה אלא לאהרן ולבניו, שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן, אבל פינחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שנינו בבוזחים (קא,ב) 'לא נתנה פינחס עד שהרגו לזמרי'.

ואף שהיה כאן פורענות גדולה שעם ישראל חטאו בחטא הנורא של פעור ועריות - ויָשִׁיב יִשְׂרָאֵל בְּפִשְׁטִים וַיַּחַל הָעַם לִזְנוֹת", והחלה מגיפה בעם, אך כיון שקם פנחס ונעשה מעשה וקינא להשם יתברך נעצרה המגפה, וכשאר עושים דין למטה בארץ ממילא עושים דין מלמעלה, אבל כשעושים דין למטה ממילא אין עושים דין מלמעלה, וזהו מעלתן של ישראל.

טענת השבטים

והנה בחז"ל (סנהדרין פב,ב) איתא: התחילו השבטים מבזים אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל, בא הכתוב וייחסו "פינחס בן אלעזר בן אהרן הפך", אמר לו הקב"ה למשה הקדם לו שלום, שנאמר "לְכֹן אֲמַר הַנְּנִי נָתַן לִּי אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" וגו'. וצריך להתבונן שהרי זה לא היה סתם טענה, ומה טענו ומה רצו השבטים, וכי לא ראו שעל ידי קנאתו נעצרה המגפה שכילתה בעם.

והגאון רבי חיים מיליקובסקי זצ"ל [שהיה גאון עצום] היה מבאר שיש שני דרכים להגיע לדרגות בעבודת ד', יש אדם שנולד 'קדוש מרחם', ומטבעו נמשך להיות עבד ד' מיום עומדו על דעתו, כולו בקדושה, בלי הרהור ופקפוק. ומאידך יש דרך אחרת של עובדי ד', כאלו שהגיעו לדרך האמת רק לאחר חיפוש וביורור, אחרי שניסו את כל הדרכים, כל השיטות והאמונות.

ואמנם שתיים היום באותו מדרגה, אך החילוק ביניהם כשמגיעים לקנאות, כי זה הצועד בדרך

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה

הראשונה ומכיר את האמת מראשית דרכו, ראוי לו לפי דרכו לבוא לידי קנאת ד' צבקות בראותו כבלע את הקודש. אך לעומתו, מי שדרכו בעבודת ד' באה על ידי חיפוש וביורור עד שהגיע לדרך האמת, אינו יכול לבוא למידת הקנאה, כי הכיצד יקנא הוא לד' כנגד חבריו, בעוד גם הוא עצמו היה כן, שפעם אחר פעם בירר ופשפש עד שהגיע לאמת, וגם אחר שעמד על דעתו, בתוך תוכו הוא מבין שיש כאלו שלא הגיעו להשגה זו, וממילא לא שייכת בו מידת הקנאה. וכאמור, רק מי שהוא קדוש מרחם, דעתו שוללת כל דרך זרה, ובא לידי קנאת ד' צבקות, כי הוא מעולם לא שמע שום דבר אחר.

וזה הביאור בטענת השבטים כנגד פנחס, שאמרו ראו בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, הרי הוא נכד של יתרו שלא היה עבודה זרה בעולם שלא עבד אותה (רש"י שמות יח,א), ודרכו היתה שבריר והיפה עד שהכיר באמת ונתגיייר. ולכן השבטים היה להם טענה שאולי הקנאות שלו אינה במקומה, ושמוא לא שייך בו כלל ענין של קנאה, ואין כוונתו במעשה זה לשם שמים.

לכן היה צריך ליחסו אחרי אהרן, כי פנחס היה ממשיך דרכו של זקינו אהרן, שזכה להכיר את האמת מראשיתה בלי צורך לברר ולחפש, ועל כן קנאותו לשם ד' היא אמיתית, ראויה ורצויה.

"השיב את חמתי" מאהבת ישראל

וביותר יש לבאר, הדנה בחז"ל איתא (סנהדרין פב,ב) שנעשו לו הרבה ניסים בשעת מעשה, שאילו נהפך זמרי לפנחס והרגו לא היה חייב עליו שהבא להורגן השכם להורגו, ועוד הרבה ניסים כמבאר שם. ושמוא ככהאי גוונא שצריך כל כך הרבה ניסים, היה מקום לומר שאין את המצווה של קנאים פוגעין בו...

ומ"מ התורה מעידה שפנחס "השיב את חמתי", וכדאיתא בחז"ל שהשיחם לארץ ואמר בשביל שני אלו יהרגו כ"ד אלף מישראל, ועשה בזה את רצון ה'. וזה לא היה פשוט להרוג נשמה מישראל, אך עשה הכל רק מתוך אהבתו לישראל, ובשביל זה גם הרג נשיא שבט מישראל. ולכן היה צריך לעשות לו עשרה ניסים כדי שידעו כולם שעשה הכל רק מתוך אהבתו לישראל. כי אין אהבה בלא תוכחה, אין אהבה בלא קנאת ה'.

1. ולכן מיד אמר לו (טו) לילך למנות את אלישע וכו'.

2. וז"ל הוזה"ק: 'בשעת דקני פנחס על בריית קדישא ועאל בנו כמה אולוסין וסליק לון לנייפין על רומחא לענייהון דכל ישראל כד חמא שבטא דשמעון בכמה אולוסין דאתו לבביה פרחא נשמתייה מניה ותרין נשמתייה דהו ערטייאן בלא דוכתא אתקריבו בה ואתכלילו כחדא ואתהדרת נשמתייה כלילא רוחא דאתכליל בתרין רוחין ואתקפפו ביה כדון רוח דוכתייהו למיהו כהנא רבא מה דלא אתחזי מן קדמת דנא ועל דא כתיב וַיִּכְרֹךְ נָפִי הוּא וַיִּכְרֹךְ אֶבְרָהָם דלא אתאביד בהיהיא שעתא ולא אביד רוחיה כד פרחא מניה, וַיִּשְׁרִי וַיִּנְחַד, אילן בני אהרן דאתהדרו לעלמא מה דאבד בחייהו ועל דא כתיב ביה בפנחס בן בן תרי זמני, פנחס בן אלעזר בן'.

3. ורבינו אב"כ כ"פ כי משמע בחז"ל שבגלל שנשתברו בו כחות נדב ואביהו פחדו שבט שמעון להרגו.

(ל"א), ע"ש. וע"ע בקרו אורה ובבאר שבט (סוטה מד,ב) מה שהביאו בתו'. והרי גם חטאו כי נשיא שבט היה חטא דקן מן הדק כי בודאי כוונתו לטובה, ולמעלה מהשגותיו, ועל זה היו השבטים דייקא, מבזים שפנחס אינו ראוי לצאת למלחמה נגד נשיא שבט כי אינו נקי לגמרי.

4. והיה רבינו מזכיר כי מרן הגר"ח הלוי היה אומר על מה שאמרו חז"ל שהבעל ארמית קנאין פנועיה בו 'הלכה היא ואין מורין כן' - למי שבא לשאלו, כיון שאם הוא בא לשאלו זה כבר מראה שאינו קנאי. שקנאות הוא דבר שבא מתוכי האדם שלא יכול לסבול שרואה ששמו יתברך מתחלל.

5. והוסף רבינו: אמנם אחר"כ כתוב שאילו אמר להקב"ה (מלכים א' יט, י"ד) 'קנא קנאתי' וגו' שבוהו קטר על כלל ישראל, ופנחס כן - אילו, והקב"ה לא היה ינחל ליה בזה. כי מה שכתוב בשביל ישראל נוחא, אבל אחרי שערב את כלל ישראל רק לקטר, לא היה ינחא

1. והוסף רבינו כי הקב"ה נתן לפנחס ברית כהונת עולם, השראת שכינה, כהונה, והיה צריך כביכול לבקש שרות משה רבנו, כי השראת שכינה זה מדרגה שניתנה במתנה למשה רבנו, אחר שלל ישראל ידו ממדרגתו, ולכן הקב"ה אמר למשה "לְכֹן אֲמַר" שמשעה ידו מדרגתו, ומשה רבנו נתן לו בעין יפה, ונסיף לו לשמו.

2. רבינו התבטא כ"פ כי לא בא הכתוב לאפוקי מ"בני בלע"ל שבינו אותו, אלא ממה שה'שבים' מבזים אותו, כי לצאת למלחמה צריך להיות רץ ונקי, וכמו שדרשו על ויאצי המלחמה שהריא מעבירות שבידו ששח בין שיתבם ליצר חורו... [א"ה] ידוע דבר זה בשם הירושלמי, וכן הביאו בהגהת מיומיות (פ"ד דתפילה אות ט) ובספר המנהיג (הל' תפילה סימן ד) ובסור (א"ח סימן נא) ובב"י (א"ח סימן ד) בשם ירושלמי הדשח בין שיתבם ליצר אור עקרה היא וחוזרין עליה מעוררי המלחמה. אך אין כזה בירושלמי שלפנינו, וכמו"ש הגר"מ אריק בטל תורה על מנחת

בזה ה"דרכי שמואל" זיע"א

"בן אהרן הפהן"

ובזוהר הקדוש (פנחס דף ריזא, איתא עוד: שבשעה שהרג את זמרי נתקבצו שבטו חבורות חבורות, כדי להרוג את פנחס, ובאותה שעה פרחו נשמתו ונתעברו בו נשמות נדב ואביהוא. והיתה בזה מעלה גדולה לנדב ואביהוא שנתקנו על ידי כך, וכל מה שפנחס עצמו היה בזה תיקון גדול. וזה מה שנאמר "בן אהרן הפהן" שעכשיו הוא בן אהרן, שנתעברו בו נשמות בני אהרן נדב ואביהוא, ולכן גם כתוב "בן" "בן" שתי פעמים.

וביאור הדברים, שעל נדב ואביהוא כתוב שהיו גדולים ממשא ואהרן, וכדכתיב (ויקרא יג, ב) "בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ", וכתב רש"י: "אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעי של מקום הייתי סבור או בי או בר, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך". ובודאי שנשמת משה ואהרן ממקור גבוה יותר, משה ואהרן הם מהחכמה, ונדב ואביהוא הם מהבינה.

אלא שהחכמה זה למעלה מהשגתנו, וכתב (איוב כח, יב) "הִחְכְּמָה מֵאֵין תִּפְיָא". אך הבינה זה יותר בגלוי, יותר בפועל, "כִּי אִם לְבִינָה תִּקְרָא" (משלי ב, ג). החכמה איננה יכולה להשפיע, ומזה הנה שביטת הכלים, ולכן נכנסה בתוך הבינה. ואף שהחכמה היא יותר למעלה, אבל היא לא בגלוי, 'מאד נעלמה', משא"כ בגלוי יש לבינה יותר כח.

ומשה ואהרן ודאי שנשמתם גבוהה יותר, אבל בגלוי נדב ואביהוא יש להם יותר כח. היה להם אש קודש, כח של התפרצות. רצו להנהיג יותר בתקיפות בפועל ולכן "וַיִּקְחוּ וְגו' אִישׁ מִחֶתְתּוֹ" (יא, א), ושמו אש זרה אשר לא צווה ה', לפי מדרגתם היה כאן אש זרה אשר לא צווה ה'. ואמנם מבואר שאילו היו באים עם משה ואהרן היה תיקון שלם, אך הם לא נטלו עצה ממשא ואהרן, וזה האסון הגדול, שבוכים עליו לדורות, שעל זה התורה אומרת (שם ו) "וְאֶחְיִיכֶם כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל יִכְפוּ אֶת הַשְּׂרָפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה'".

ופנחס היה התיקון שלהם, ולקח את הכח הזה של התפרצות, ושאל את משה, וקיימא קנאת ה'. אך עשה הכל רק מתוך אהבתו לישראל, וכפי שהתורה מעידה: "הָשִׁיב אֶת שְׂרָפָתִי".

ראה מעשה וזכר הלכה

ופנחס תיקן עוד, כפי שכתב רש"י (כהו, כ) כי ממשא רבינו 'נתעלמה ממנו הלכה כל הבעל

ארמית קנאים פוגעים בו', אבל "וַיָּרָא פִּינְחָס" - ראה מעשה וזכר הלכה. וביאור הדברים שבלוחות הראשונות ודאי לא היה שייך 'נתעלמה', אלא רק אחר שבירת הלוחות.

ובגמ' (ר"ה כא, ב) 'חמישים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד', ובדברי רבינו הגר"א במקום אחד כתוב: שלא נמסר בכלל שער החמישים וזה בידי הקב"ה, ובמקום אחר (יהל אור חמישים ט' ב') כתב רבינו הגר"א שנמסר למשה ובשבירת הלוחות נחסר, כמו שכתוב (תהלים חו, ו) "וַתִּחַסְּרֵהוּ מַעַט מֵאֱלֻקִּים". וזה היה המסירות נפש של משה בשבירת הלוחות שהיה צריך "יישר כוח" על זה (יבמות סב, א ועוד).

והנה משה רבינו היה כבד פה, ויש בזה חיסרון בגילוי התורה. ועל אהרן כתוב (שמות ד, טז) "וְהָיָה הוּא יְהִיֶה לָךְ לְפֶה", ולכן פנחס שהוא "בן אהרן" כמו שנתבאר, 'ראה מעשה וזכר הלכה'. וכן לעתיד לבוא הוא יפרש, 'תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות'.

בא הכתוב וייחסו

והנה תמיד אהרן מזכיר את דברי הגר"א שדור המדבר דור דעה היו דור גדול מאוד, והיו זכים ונקיים, וכל חטאיהם של דור המדבר דור דעה היו בדיקות גדול. וכמו שמפרש הגר"א את חטא המרגלים שלא היה כפשוטו אלא שהבינו שהם שייכים למשה רבנו ולא לארץ ישראל, ולפיכך הוציאו דיבת הארץ רעה, אלא שנתערב בזה קצת מחשבה לא לתורה, ואם באמת היתה כוונתם בטהרה גמורה לא היה נחשב להם זה לחטא.

וגם כאן אצל זמרי, שהיה אדם גדול נשיא שבט בישראל היה ענין כזה, וחטאו של הנשיא למעלה מהשגתו, אלא שבצורה למעשה היה איזה שהוא פגם, וחטאו היה חטא דק מן הדק כי בודאי כוונתו לטובה, ובשביל להבחין בכך צריך קנאות בשלמות גמורה, וזה מה שטענה הבע"ט על פנחס, שפנחס אינו בשלמות כזו שהיה אבי אמו פיטם עגלים לעבודה זרה, ולפיכך אין הקנאות שלו בטהרה ובשלמות גמורה.

ולכן היה צריך לייחס את פנחס לאהרן הכהן, ואין זה יחוס סתם, אלא שענין נעשה כהן לחד מאן דאמר. ואם זה היה סתם טענה של בני בליעל, וכי הקב"ה צריך להתייחס לטענתם ולייחסו לאהרן, אלא שהיתה כאן טענה חזקה, ועל זה בא הכתוב וייחסו לאהרן הכהן, לומר שלא היה כאן שום שורש מהעבודה זרה של אבי אמו.

ולכן מודגש בתורה שהוא "בן אהרן הפהן" שלאחר שנתעברו בו נשמות נדב ואביהוא כמו שהזכרנו, והיה בו את כח ההתפרצות שנבעה מאהבת ישראל, נעשה בן אהרן הפהן ממש, ולכן עיי' נתתכן פנחס.

7. וביאר רבינו ביותר שאף שמשא ואהרן יותר גדולים, שהם יותר קרובים לחכמה, אבל נדב ואביהוא שייכים לבינה, והיו שזה יותר מקרב אל הדעת, ועל ידי הבנת הדברים מובנים יותר לקנא לכבוד שמים, והקטרת של נדב ואביהוא היה מעין קנאות. ולכן אמרו נדב ואביהוא על משה ואהרן 'מתי ימותו אלו', וחכמה זה יותר נעלם, ואם היה שער החמישים שכתב רש"י דבריאה לא השיג וכו', עיי' ועוד כתב שם: משה רבינו לא השיג אלא בבדיאה וכו' אבל בפרטות אפי' חכמה וכתר שבבינה שהיה שער החמישים לא השיג לפי שהוא בחינה אחרונה של חכמה שכל מלכות של פינחס העליונה הוא כתר של תחנונה, עיי' ועוד שם: ומשה אמר הראני את נא כבודך חכמה שנקרא

כבוד וכו' ואף שער החמישים לא השיג ששם גנוח נתיב לא ידוע ענין כ"ל ואמר בקש להודיע לו דרכי של הקב"ה ולא נתנו לו שאמר וחזונו את אשר אחזן וכו'.

9. ועיין בארדת אליהו (ס"פ ברכה) שמשא רבינו זכה בחינתו לשער הנו"ן, ועל"פ בא"ב שלמה (עמוד קכח) מה שכתב שם בסוגריים שלכן מתגלגל נ' פעמים שהפסיד בשבירת הלוחות שער הנו"ן.

10. נראים הדברים שמחמת שבירת הלוחות הרי שנחסר למשה רבינו משערי בינה, ולכן נתעלמה ממנו הלכה, ומשום זה לא היה יכול לקנאת את קנאת פנחס, ועל זה היה מסירות נפש בשבירת הלוחות עד שאמר לו הקב"ה 'ישר כרך שברתי', שבעבור זה יחסר לו גם את קנאתו של פנחס.

11. נראה כוונת הדברים כי ענין 'כבד פה' של משה רבינו הוא חסרון בהוצאת דברים בגלוי, וה מובן לפי שפנחס בסודו כי משה הוא מהחכמה" [וצ"ת דהרי אף אהרן שייך לחכמה] שהיא

בקנאו את קנאתי

מסופר על ראש ישיבת 'פורת יוסף' מרן הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל כי באחד הימים נודע לו, כי מנהל בית הספר פלגו בירושלים, הנתיב בין כותלי לימוד פסול, שהוא בגדר תועבה רח"ל. מיד הרעיש עולמות נגדו, ואירגן עצרת מחאה ודרש ברבים על חומרת הפירצה, כשהוא קורא להורים שיחדלו לשלוח את ילדיהם. אף שלח לפסים בחוצות כרוז מחאה חריף ביותר, שכותרתו היתה: "חזירי נעץ ציפורניו בחומות החינוך בירושלים..."

אותו מנהל שנהג מן הסערה הציבורית שקמה נגדו, הלך למטרה והגיש תלונה נגד הרב צדקה, על כך שהוציא דיבה רעה על בית הספר ופגע במוניטין שלו. בעקבות התלונה קראו אותו לחקירה. הרב צדקה לא הכחיש מאומה, ולהיפך: הוא אישר בהחלט את העובדה, שקרא לציבור להחרים את בית הספר, ולא לשלוח את ילדיהם ללימוד בו.

כאשר שאלו החוקר למניעים שלו; מדוע עשית כדבר הזה? השיבו הרב צדקה בטענה נגדית: אתה מגוייס במטרה, ויש מי שממונים עליך וגם הם כפופים לממונים שעליהם, ומעליהם יש שר וכו', אם כך, כיצד תנהג במקרה שתקבל הוראה מהממונים עליך, ופתאום יבואו מי שממונים על הממונים, ויתנו לך הוראה הפוכה? השיב החוקר: ברור שאציית לדרג היותר בכיר. הסביר לו הרב צדקה: אתנו קיבלנו הוראה לפקודה מפורשת מן הדרג העליון שבעליונים, ממלך מלכי המלכים בכבודו ובעצמו, לשמור חוקיו ולהשגיח על חינוכם הכשר של ילדי ישראל, ואין עלינו אלא מוראו של הקב"ה בלבד... הרב צדקה דיבר בכנות, בכאב עצור, והחוקר שהתרשם עמוקות מאישיותו ואומץ רוחו, הזדרז ופטרו לשלום.

ובגני קרח לא מתו

אודות בני קורח דרשו חז"ל (ילקוט, תשנ): "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ - אלו בניו של קרח, אֲשֶׁר לא הִלֵּךְ בַּעֲצַת רַשָּׁעִים - שלא הלכו בעצת אביהם... וּבְדַרְךְ חֲטָאִים לא קָמַד - שאמר את מחמת החטאים האלה בנשמותם, וּבְמוֹשֵׁב לְצִיִּים לא יָשָׁב - זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן... כִּי אִם פְּתוּרְתָּ ה' - חֲפָצוֹ - אלו בניו (ש קורח) שאמרו שירה". מבואר בדברי חז"ל, כי על בני קורח ראוי לומר כִּי אִם פְּתוּרְתָּ ה' חֲפָצוֹ, לעומת עדת שרהם לציים וחטאים.

וכן דרש בזה מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל (הו"ד ב'דברי אגדה'): יש איש אשר נמנע ללכת 'בעצת רשעים', כלומר, הוא אינו מחנך את ילדיו לחילה כרשעים, וכמוכן אינו שולח אותם לבית ספר של רשעים, ועליו כבר קורא אדונינו דוד - "חֲפָצוֹ הָאִישׁ! על אחת כמה וכמה אם הוא אף לא הולך 'בדרך חטאים', כמו גם אם הוא נמנע מלישב ב'מושב לציים' - "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ".

אך זאת יש לידע, כי גם כאשר הוא מוצא לבנו מקום אשר החינוך שם מצוי למטרה כי "פְּתוּרְתָּ ה' חֲפָצוֹ", הנה אף אם אמנם סבור הוא כי בכך עלה בידו להוציא מכלל שם של 'עדת קורח', מכל מקום עליו לדעת כי יתכן והוא עדין בכלל 'בני קורח'...

שהרי אמרו במדרש על בני קורח (ילקוט פנחס, תשעג) - "לא חיין ולא נידונין", תנא מרן נתבצר להן בגיהנם ועמדו על רגליהן ואמרו שירה". - הנה לפנינו 'בני קורח' השרויים במצב מעורפל ומבולבל, מצד אחד הם עומדים בגיהנם, אך מאידך הם אומרים שם שירה... זהו תיאור מצב של 'לא חיין ולא נידונין' - יהודים שאומרים שירה בגיהנם... ועליהם דורשים חז"ל - "כִּי אִם פְּתוּרְתָּ ה' חֲפָצוֹ" - אלו בניו של קורח שאמרו שירה.

מכאן חובה עלינו להתבונן וללמוד, כי גם מי שכבר שולח את בניו למקום חינוך אשר לפי מטרותו נקרא 'תורת ד' חפצו', מכל מקום אין די בכך, כי יתכן שזהו 'תלמוד תורה' בנוסח של בני קורח - מעורפל ומבולבל שאומרים לחינוך שירה, ולברר ולבדוק הדק היטב, ולהבחין בהבדל הגדול שישנו בין תלמוד תורה של 'בני קורח' לבין תלמוד תורה של 'משה ואהרן', כי המרחק ביניהם הוא רב ועצום.

החשש מנגיעה...

בגליון "הבאר" (שנת תרצ"ב) מובא, בשאל הגה"ק החידושי הרי"ם ז"ע, מה נפקא מינה בזה שאמרו בנות צלפחד "אבינו מת במדבר והוא לא היה בעדת קרח", ועוד צריך להבחין מדוע הקריב משה את משפטן לפני ה'?

וביאר החידושי הרי"ם, שבנות צלפחד חשבו שואלי יוכלו להחניף למשה בכך שיאמרו לו "אבינו מת במדבר והוא לא היה... בעדת קרח", - כלומר הוא כן רצה שאהרן יהיה ההגון גדול והיה נגד קרח, אלא "בחטאו מת". וכששמע משה רבינו את דבריהן החליט לא להורות דין זה כי אולי חס ושלום יהיה חשש קטן של נגיעה של חנופה, לכן מיד "ויקרב משה את משפטן לפני ה'!"

הדלקת נרות בבית הכנסת זכר למקדש

כתב השו"ע (או"ח קנ"ט) כתב: 'וזהוהו'ן להדליק בהם [בהכנסת] נרות, לכבודו'. והמשנ"ב (סק"ז) כתב: ונהגו להדליק קודם שיכנס אדם להתפלל, משום דאמרין בגמרא מקום שמתפללין בו בעשרה קדמה שכינה ואתיא. ועוד שכן היו עושין במקדש [א"ר] בשם הכל ב"ר ע"כ.

והש"ה הקדוש (פרשת תצוה אות לו) כתב: 'להעלות נר תמיד', מכאן רמז שתמיד לא יחסר הדלקת נר, אף שבעונותינו הרבים חרב בית המקדש, מכל מקום מצוה הוא להדליק נר בבית הכנסת שנקרא מקדש מעט, וזוהי דולק ערב ובוקר בשעת התפלה, כי התפלה היא במקום עבודת הקרבנות בבית המקדש.

ורבי אשר מלניל בספר המנהגות (דף א עמוד ב) כתב: ונהגו כל ישראל להדליק נרות בבית הכנסת כשיכנס אדם שם להתפלל, ונראה בעיני כי טעם המנהג הזה שכן היו עושין במקדש. והרמב"ם (תפילה י"א,ה) פסק: 'וזהוהו'ן כל ישראל בספרד ובמערב בשנער ובארץ הצבי להדליק עששיות בבתי כנסיות'.

והרמב"ן (בראשית י"א,כח) כתב: וראיתי במדרש "קומי אורי" (פסקתא דר"כ פסקא כא) על כן באורים כבדו ה', במה מכבדין אותו, ר' אבא בר כהנא אמר באילין פנסיא, הן כגון העששיות שמדליקין בבתי כנסיות, בכל מקום, אפילו בא"י ה', לכבוד השם.

והריבנו בחיי כתב בכד הקמח (בית הכנסת): חייב אדם להדליק נרות בבית הכנסת, לפי שהמקום הזה הוא מיוחד לתפלה שהיא מפעולת השמחה, והנשמה מנשלת לנר שכן אמר שלמה ע"ה (משלי י"ב) אור צדיקים ישמח, וע"כ הנשמה נהנית ושמחה מרובה באותה האור ומתרחבת ומתפשטת באותה שמחה לפי שהאור מינה וכל מין הוא מתקרב אל מינו ונהנה, ומתוך שמחתה עובדת את השם" בשמחה כי אין שלמות העבודה אלא בשמחה, ומכאן טעם להדלקת המנורה במשכן ובמקדש על דרך הפשט, ואף על פי שזה אור גופני ועצם הנשמה אור שכלי מ"מ מצויני כי נשמת האדם מתלבשת שמחה וזוהו לקראתו והיא מתעוררת בסבתו אל העבודה בשמחה, ולכך הזהירו ז"ל להדליק נרות בבית הכנסת, והוא שדרשו ז"ל ע"כ באורים כבדו ה' באילין פנסיא,

כי הבית שמדליקין שם נרות הלא הוא מפואר ומכובד בעיני הבריות ומעלתו קבועה בנפשם יותר מן הבית שאין מדליקין שם, וכמו שאמרו אינו דומה פלטרין שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו שומרין.

וכתב הריטב"א (ביצה דף י"ד, ב"ד"ה ודוקא) דנרות בית הכנסת לאו להאיר לחוד עבדי להו אלא לכבוד ואפילו בשחר מדליקין אותו וכל היום המתפלל בביתו, וכדאמרין במדרש על כן באורים כבדו ה' במה מכבדים אותו ר' ייבא בר כהנא אמר באלין פנסיאתא, פ"י עששיות ונרות שבבתי כנסיות. ובספר צידה לדרך לתלמידי הראש"ש (מאמר ראשון כלל ב' פ"ה) כתב: בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגים לכבדו, ומכבדין ומרביצין אותן ומדליקין בהם עששיות, שנאמר על כן באורים כבדו ה', ואמר המתרגם בהדין פנסיא יקירו ביתא דה'.

ובמקור חיים לבעל החוות יאיר (ס" קנ"ט,א) כתב: בקהלות קדושות נוהגין להדליק שני נרות של שמן ומדליקין בבית הכנסת לכבודה כמו שכתוב "באורים כבדו ה'", וכמו שכתוב "והארץ האירה מכובודו", כמו שנוהגין להדליק נר לפני המתפלל בביתו אפילו בבית, והוא דבר ה' אפילו כשיתפלל ביחיד ידליק נר לפניו לכבוד השם ברוך הוא, שבזה יתעורר לידע לפני מי הוא עומד.

ולמעשה לא נהגו כהיום בבתי הכנסת הליטאים להדליק נרות שעוה בתפילה, וסומכים ע"ז שיש נרות מחשמל. כ"כ העירני דוד שליטא גפן שליטא, ודרינו מרן ראש הישיבה הדרכי שמואל זצ"ל היה מקפיד לפני כל תפילת שחרית בישיבתו 'מעלות התורה' בעת תפילתם באגודה, ה' להדליק בעצמו את הנרות ליד העמוד של החזן.

וכתב לי הרד"ג רבי שלמה פרנקל שליטא, שדירב בענין עם הגאב"ד הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליטא, לשאלת גבאי בתי כנסיות האם יש להדר להדליק נרות משעוה, והשיב שנצרך להתקין מנורות בעמוד הש"ץ, ויש להעדיף נורות מאשר נרות, אחר שפעמים רבות שוכחים לכבותם אחר התפלה, ועלול להיגרם מחמת כך שפיתות בבהכ"נ ר"ל. ובאשר הרב שליטא מגיע לבתי מדרשות, ורואה שאין מנורות בעמוד הש"ץ, הוא מאיר את תשומת לב הגבאים, שיש להתקין מנורות בעמוד הש"ץ. ובשנת האבל על אמו נ"ע, שכשרה היה ש"ץ, ולא היה מנורות בעמוד, היה מבקש שידליקו שתי נרות בסמוך לעמוד בזמן התפלה ומיד לאחר התפלה היו מכבים הנרות. ומדליקים נרות בשחרית, מנחה ומעריב, אבל לא במוצאי שבת.

7. ובשו"ת דובב משרים (ח"ד ליקוטי תשובות והערות סימן יח) כתב לגבי מי שדבר להדליק נר בבית הכנסת לע"ל, ד'בדאי אין יוצאים ידי חובתם במה שמדליקין נר עלקטרי לרמז בנר נשמת אדם דזה לא הוה בכלל נר. ובשו"ת שלחן ערוך (י"ד יומא) כפי המנהג בבודין נרות לבית הכנסת החרדים נחלקת המעשה, ויש מי שחילוק בין נר לחשמל במקומות החרדים מדקדקים עבדו נשמת המתים להדליק נרות ולא חשמל ע"ש הפוסק נר ד' נשמת אדם ונבדלים ונסתרים כאלו העיקר קבלת אבותינו מיד מדור דור, מוסיד על ספרי המקובלים.
8. כתב הפלא יועץ (הדלקה): הדלקת נרות בבהכ"נ ג"כ מצוה דכתיב באורים כבדו ה', ויוציא אנשי מעשה יהיו מחבבים הדלקת נרות בהכ"נ, ולא היו מנחמים אותה לעשות ע"י שמש הכנסת, אלא הם בעצמם ונכבדם מדליקים אותם.

3. כתב השו"ע בהלכות יו"ט (תקד"ה) ו' ב"בטלה, דהיינו שאינו צריך לו, אסור להדליק; אבל של בית הכנסת לא שכיב של בטלה ומותר להדליקו אפי' ב"ט שני אחר מנחה, ואין בזה משום סכין לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה מעשה. ובמשנ"ב (סק"א) כתב דאלא אפילו ביום נמי מותר שהוא כבוד המקום כמו שנאמר כבדו ה' באורים.
4. ודעוהו דברי הנפש החיים (ש"ב פ"ד) שעבודת התפלה היא במקום עבודת הקרבן.
5. כתב בדרכי משה (י"ד סימן רנד) כתבו בדינים והלכות מהרי"ו ווי"ל (ס"ו) מדסדמי שרגא לקרבן, ש"מ ישראל שנשמתם נותן שעה להדליק נרות בבית הכנסת אין מקבלין ממנו דאין שומד מקריב קרבן (חולין ח"א).
6. כתב הרמב"ם במו"ק (ח"ג פרק מה): הושמה מנורה לפניו, לכבוד ותפילתו לבית, כי הבית שדולק בו הנר תמיד נסתתר בפרכתו של נר בנפש מעלה גדולה.

1. בביאור הגר"א שם ציין לגמ' בברכות (ג"ג) בני עיני דברכת בורא מאורי האש כמוצ"ל, דרמין התם תנא חדא אור של בית הכנסת מברכין עליו, ותניא אידך דאין מברכין עליו, [ומשמע שהיו נוהג להדליק אור בבתי כנסיות ומדרשות], ומשני לא קשיא, הא דאכא אדם חשוב, והניו דאם יש אדם חשוב איך שחשב כבדו של ה' אדם החשוב להדליק את האור ולהשיר לאורה, ולכן אין מברכין עליו, אבל כשאין אדם חשוב הרי הוא עשוי להאיר ושפיר מברכין עליו, כן פיר"ה. והתוס' (ד"ה הא) כתב דר"ח פירש אפי"כ, דבאיכא אדם חשוב האש עשויה לאורה, היינו להאיר לאותו אדם חשוב, ובדליכא אדם חשוב עשוי האור לכבוד בית הכנסת ולא כדי להאיר ואין מברכין עליו.
2. ח"י הכלבו (סימן יח): כתב הרבי אשר ז"ל נהגו כל העולם להדליק נר בבית הכנסת קודם שיכנס אדם שם להתפלל, ונראה בעיני כי טעם המנהג הזה שמשם לא דאמרין בברכות שיהיה קודם שכינה ואתיא, על כן צריך להדליק הנר ולהקדים, ועוד מפני שכן היו עושין במקדש.

קוראים רוממות

הארת הקב"ה אלינו בחסד וברחמים

לכבוד מערכת הגליון, בהודמנות זו אודה מאד על העלון הנפלא שהוא לעונג ולשמחה מדי שבת ומועד, ואציין ב' הארות והערות:

בבעלון פרשת תזריע במאמרו של רבינו הגר"ש זצ"ל בהערה 2 נכתב שאין אצל הקב"ה מתנת חנים, וז"ל ההערה: רבינו היה מוסיף כי א"כ"כ בימית הספירה היה צריכים לקנות מעלות אלו בקנין על ידי עבודה שצמית שזה עיקר העבודה, ומעלת האדם הוא אה שהצדיק קונה בקנין עצמי, וכך כל הבריאה 'תחילתה חסד וסופה חסד' (עינין סוטה י"ד, א). אבל אין אצל הקב"ה מתנת חנים 'כל האומר הקב"ה ותן יותרו חייו' (ב"ק נ"א), רק יש רחמים גדולים, וברוב רחמיו הקב"ה האיר להם בתוך יושפעו. אבל א"כ צריך שיבוא מצד האדם. וכמדומה שזה שגיאה ולא כך אמר, שהרי ידוע מה שדרש חז"ל ו'חנות' את אשר אחון וכו' אף למי שאינו הגון, ומחוייבים אנו להרגיש שהחסד שהרש"ת הוא מתנת חנים שלא לפי מעשיו, [ואף בעלון זה גופא דיבר ע"ז הרב יפה בסוף מאמרו], ורק שאין הקב"ה וותרן על עבירות וכו' וברחמיו מאריך אף מלהעניש כדביאר המס"י [פ"ד באמצעו יעו"ש עד סוף הפרק].

תגובת המערכת

תגובת המערכת: בשביל הבהרת הדברים נתייחס להערה זו, ונבאר כי אין כאן כל שגיאה, ואדרבה כל היה דבריו תמיד באופן הזה, כוננת רבינו שבודאי שאם האדם לא יעשה כלום מצידי, הוא יושפע עליו בפעור ורחמים גדולים, ועל כן האדם מחוייב כאן בעולם לתקן את עצמו, וכך היה בימי הספירה כאשר יצאו ממצרים, והיו צריכים להשיג בכוחות עצמם את מה שהשיגו בלילה אחד, כמו שרואים שי"אדם אין לעבוד את האדמה" וברש"י שם, וכפי שרבינו היה חזון שראשית הבריאה היה בחסד פשוט, ולא היה אדם שיעבוד את האדמה, אבל אחר שיש אדם, על האדם להתפלל ולעבוד את האדמה, ובשלב זה אנו נמצאים, שכל מטרת הבריאה שיהיה אדם שיעבוד וישיג בכוחות עצמו, וזה מה שביאר רבינו שאין מתנות חנים. אך דאי שגם אחריו כל עבודותינו אנו מבקשים מתנת חנים, כי לרוב איננו מצליחים לתקן לגמרי, ובדאי שהשפע המושפע עלינו אינו לפי מעשיו, ועכ"פ דאי אין אנו מבקשים לקבל על מעשיו, אלא לחוננו חנים מאוצר המנוצח של קבלת תשובותינו, ועצם ירידת התשובה בעולם, והאפשרות לתקן את מה שהאדם פגע בו בחסד, וזה הבקשה שלנו תמיד למתנת חנים. וגם מה שהביא מסוף מאמרו של הגר"מ יפה דאי אין הכוונה ואין מסתבר שאדם לא יעשה מאומה ויבקש מתנת חנים, ואילו רבינו דיבר על התוכנית של הבריאה איך אנו צריכים להתנהג ולהשיג את התיקון כאן בעולם, ופשוט.

חילוקי הלשון בין מנחה לנסכים

ב) ובדרך הגני מצרף בזה מה שראיתי בספרו של הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א ביאור נפלא בשם רבינו ראש הישיבה הגר"ש זצ"ל בנוסח תפלת יו"ט, וז"ל: בתפילת יום טוב אנו אומרים "ומנחתם ונסכיהם שלושה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועישרון לכבש, ויין כנסכו". וצריך ביאור, מדוע לגבי המנחה אנתנו מפרטים מה מנחת הפר, מה מנחת האיל ומה מנחת הכבש, ואילו לגבי הנסכים, אנתנו כוללים הכל יחד ואומרים "ויין כנסכו", ולא מפרטים: אלא ההין לפר, שלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש. - שמעתי מהגאון הגדול ר' שמואל אויערבאך (שליט"א), שנכסי היין לעולם קבוע וקיימי, לעולם חצי ההין לפר שלישית ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש, כמשפט האמור. אך מנחת נסכים אינה קבועה, שיש יוצא מי הכלל, הוא הכבש הבא עם העומר, שמנחתו כפולה - שני עשרונים לכבש. אמנם, על אף שמנחתו כפולה, נסכיו כמשפטם, רביעית ההין לכבש. ולכן מפרטים בכל פעם, שבכבש זה שבו אנו עוסקין, מנחתו היא עשרון, על שני עשרונים, אבל בנסכי היין, מאחר שלעולם שיעורו קבוע - רביעית ההין לכבש, גם בנסכי קרבן העומר - מספיק לומר ויין "כנסכו", היינו כמשפטו המפורש והקבוע. ע"כ לשון הספר.

ושבו ישר כח. ח.מ.ק.

הזכרת פסוקים עם שם האדם

יום ב' לסדר מה טובו אהלין יעקב משכנותיך ישראל, לכבוד מערכת הגליון הנפלא רוממות, אחר מבוא הברכה ההודאה על זיכוי הבריות הגדול וכבוד שמים שעל ידכם, ברצוני להאיר הארה נפלאה;

הנה כידוע כתבו הספרים להזכיר בסוף התפילה פסוק השייך לשמו, ובקיצור ש"ה איתא: סגולה שלא ישכח שמו ליום הדין, שיאמר בכל יום קודם יהיו לרצון פסוק המתחיל באות מתחילת שמו ומסיים באות מסוף שמו וכו', והביא החפץ חיים בספרו שמירת הלשון (ח"ב פ"ז בהג"ה) עיי"ש, ועיין בא"ר (ס"ו ס"ב) בשם ב"י [והעירו שצ"כ כ"י והוא סידור 'כתר יוסף'] וראיתי מעריצים שבאמת בספרים מבואר שמועיל ז"ל מ"כ לשועה בכל עת הצורך, וכן מובא מההג"ה ברש"י עה"ת 'ותושיב יראה שמך' (מיכה ו-ט) ומ"כ שכל מי שאומר בכל יום פסוק מקרא או פסוק התילים המתחיל ומסיים באותיות שמו, התורה מצילו מגהינם, עוד מובא מסידור רבי פתלי הירץ (שנת ש"ו) בזה"ל: קבלה בידניו פסוק המתחיל בשם איש וכו' טוב להזכירו בדרך ההולך או עסק את עמיתו הן בלימוד הן בכל חפץ, [ושמא נפק"מ שמחמת זה יש עדיפות לפסוק בלשון תחנונים וד"ק, וצ"ע].

ונהגו ידוע הנדון מה יאמר מי שיש לו שני שמות, ויש אומרים שיאמר ב' פסוקים פסוק לכל שם ויש אומרים שיאמר פסוק אחד המתחיל בזה שמו, ויש שכתבו לומר זה זה וגם זה [עיין סידור ש"ח תפילה], והנה מוזכר [בשם קיצור שלי"ה] שאפשר אף לומר פסוק שמוזכר שמו בתוכו, וצריך בירור מזה העדיפות זאת או זאת.

ורבינו מה אשר זכר להקרא בשם "יעקב ישראל" ורבים מהם הם הקרויים ע"ש רבינו מרן בעל הקהלות יעקב זצוק"ל זיע"א [ואני בתוכם], ומעולם נתחבבתי מהו השם הנאות להזכיר בתפילה למי שקרוי בשם זה, ובקשתי למצוא בתהילים פסוק שיש בו שני מעלות אלו, שיתחיל ב' יוסיים ב' ומוזכרים בו ב' השמות יעקב וישראל.

עד שיצא לאור בשנים האחרונות חיבור נפלא בשם 'תהלים החיד"א השלם' [עיי"ה הר"ש. יוסף כ"פ] ובו ליקט את כל פסוקי התהילים לפי אותיות תחילת וסוף הפסוק ובין הפסוקים המתחילים ה"י ומסיימים ב'ל הביא את הפסוק 'יאה' ה' ללווה לו זרע יעקב כבדוהו וגורו ממנו כל זרע ישראל' (תהילים סוף כב), ושמותיו כעל כל הון ואומותי 'מצוה לפרסם' לזיכוי הרבים.

והרצה להדר להזכיר בפסוקים נפרדים כל שם, ויכל לומר תחילה את הפסוק [המוזכר בסידורים] 'ענן ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב', שאף הוא גם מתחיל ב' ומסתיים בב' וגם מוזכר ב' השם יעקב, וכא"ו יש בו תוספת מעלה שהוא לשון תחנונים, [אך מאריך יל"ע האם יש סדרון באמירתו ביום שבת ומועד שאינו 'יום צרה' וצ"ע], ואח"כ יאמר הפסוק 'יאה ה' וכו' שמועיל גם לשם ישראל כנפרד וגם לב' השמות יחדיו.

ולשלמות הענין נוסף, שהנה לכא"ו הנדון האם לומר ב' פסוקים או פסוק א' לב' השמות לכא"ו חלוי גם בנידון הידוע האם מי שיש לו ב' שמות הוה שם אחד או ב', ונפק"מ אם יש תועלת לקרא שם א' מתוך ב' שמות ע"ש נפטר שנקרא בב' שמות והדברים ידועים ואכ"מ, ויש להעיר שבשם הלזה 'יעקב ישראל' יש יותר מקום לומר שהוא שם אחד, והוא ע"פ מה שזכורני ששמעתי מהגאון המופלא בעל משמך הלוי זצוק"ל בשם החתם סופר [ומצאתי שהוא בתשובה באענה"ז (ח"ב ס"י י"ה) עיי"ש] שעד ימות האחרונים כמעט לא מצוינו ב' שמות לאיש, אף העיר שמצינו רבי יעקב ישראל המחזיק בתוס' וברא"ש בכתובות (צ"ח,ב) ובתוס' וברא"ש בחולין (ק"ב,א) ובמדרש בהרבה מקומות, וביאר שהם יותר שם אחד ולא שם שני, ולכא"ו האשוק, והעם פשוט משום שיעקב אבינו הוחלף בשמו יעקב לישראל ולא נשאר לו אף שמו הראשון, ולכא"ו שיש תשובה 'החתם' ובשו"ת מהשולחן ערוך ח"ה ס" טרן, ולא"ו כ"י י"ל שהשם יעקב ישראל כחד נחשב יותר משאר השמות, ומתאים לומר פסוק א' הכולל יחד, ועיין.

בברכת הדואה מרובה י. י. קמפה